

קונטרס

אש דת

חלק ח

פרק עשרים ושלוש

פורים

עלים מדברי תורתו לפורים

של כ"ק הגה"ק

רבינו משה יחיאל מאז'רוב חנצ'ין זצוק"ל

מתוך המדורה החדשה של הספר אש דת חלק ח'

הנמצא בשלבי עריכה

יו"ל ע"י מכון 'אש דת'

לרגל פורים

תשע"ו

כל הזכויות שמורות

All Rights Reserved

אש דת - לפורים

אש דת - לפורים

פרק שלשה ועשרים

פורים

מאמר ראשון

ענין נם פורים

אות א

אחשורוש רצה לבטל יחוס אבותם

(א) **איתא** במגילה (יג, ה) שאלו תלמידיו את רבי שמעון בר יוחאי, מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה. אמר להם אמרו אתם, אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, אם כן שבשושן יהרגו, שבכל העולם כולו אל יהרגו. אמרו לו אמור אתה, אמר להם מפני שהשתחוו לצלם, אמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר, אמר להם הם לא עשו אלא לפנים, אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים, והיינו דכתיב (איכה ג, לג) כי לא ענה מלכו. והמאמר הזה צריך ביאור.

(ב) **והענין** הוא כך, דהנה כבר ביארנו כמה פעמים, וכן אפס קצתו במאמר לפרשת שקלים, שחשיבות וגודל ערך של ישראל, נובע מפאת זכות האבות 'אברהם יצחק ויעקב', וכמה גזירות נתבטלו על ידי התעוררות זכות זו.

ואולם אחשורוש רצה להראות כי אין מועיל יחוס האבות, כי אם יחוס עצמי, והראיה ממנו בעצמו, כמו שאמרו במגילה (יא, ה) שמלך מעצמו שלא על ידי זכות אבותיו. וכן ושתי אף שהיתה בת מלכים, רצה להבליט את חשיבותה העצמית שלא על ידי זכות אחרים, כי אם זכותה היא, וזהו (אסתר א, יא) להראות את העמים והשרים את יפיה כי טובת מראה היא, שזכותה לשאת את כתר המלוכה, הוא בגלל שהיא טובת מראה ולא קשור ליחוסה.

(ג) **ומזה** בא לחשוב שאפשר להטפל לעם ישראל, על ידי שירדו ממדרגתם ומעמדם בזה שהשתחוו לצלם, וזכות אבותם לא תסייעם ושלא יגאלו עוד. וכמאמרם שם (מגילה יא, ז) בימים ההם כשבת המלך (אסתר א, ז) וכתיב בתריה (פס' ג) בשנת שלוש למלכו, אמר רבא מאי כשבת, לאחר שנתיישבה דעתו, אמר בלשצר חשב וטעה, אנא חשיבנא ולא טעינא וכו', אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו. וזהו מה שנאמר (שם פס' ז) במגילת אסתר בסעודתו של אותו רשע: וכלים מכלים שונים, ובתרגום יונתן (שם) שהשתמש בכלי המקדש.

(ד) **ובאסתר** רבה (ו, ז) על הפסוק (אסתר ז, ז) כי אין לה אב ואם, אמר להם הקב"ה לישראל אתם בכיתם ואמרתם יתומים היינו ואין אב (איכה ס, ג), חייכם אף הגואל שאני עתיד להעמיד לכם במדי לא יהיה לו אב ואם. והיינו שרצה לומר

אש דת - לפורים

שאתם אמרתם יתומים היינו ואין אב, שתמה ח"ו זכות אבות, ואין לנו לעורר זכות זה, כי כבר פג כוחו, ורק הכל תלוי ביחוס העצמי.

ועל כל פנים מזה הכירו את שפלות מצבם ומעמדם, 'חייכם אף הגואל' וכו'. היינו לראות שגם מכוח יחסינו העצמי אנו ראויים לגאולה, היות וחשים ומכירים את מצבנו שמצד הדין לא מגיע לנו כלום, זה בעצם יחוס גדול, שמרגישים את שפלות המדרגה שעומדים בו.

כמו שאמרו במדרש תנחומא (פרשת כי תשא לב) אמר לו [ה'] למשה, אמרת לי זכות אבות, ואילו לא היה להם זכות אבות הייתי מאבדן [בתמיהה]. אלא מכאן ולהבא הוי אומר (שמות לד, ו) ה' ה' א"ל רחום וחנון וגו'. כמו שאמרו בברכות (ז, א) וחנוני את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם (שם לג, יט), אף על פי שאינו חנון. והיינו במבקש בחנינה ורחמים.

וזה היה כאן לגבי שני הגואלים מרדכי ואסתר, גבי מרדכי כתיב (אסתר ז, ה) מרדכי בן יאיר וכו', וגבי אסתר כתיב (שם ט, כט) ותכתוב אסתר המלכה בת אביהיל. היינו שתלו בזכות אבותיהם ונצלו ישראל בזכות עצמן. כאמרם ז"ל: 'חייכם אף הגואל' שאני עתיד להעמיד לכם במדי, לא יהיה לו אב ואם, רצה לומר לא זכות אבות עומדת להם אלא זכות עצמם.

וכן היה גבי משה שהוא העמיד את הסנגוריא על זכות האבות ונתלה בזכות עצמו, וכמו שאמרו במסכת ברכות (י, ז) משה תלה בזכות אחרים, שנאמר (שמות לב, יג) זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך, תלו לו בזכות עצמו, שנאמר (תהלים קו, כג) ויאמר להשמידים לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית.

אות ב

זכות אבות מעוררים אך ורק כשהבנים הם באחדות

(א) **זכות** האבות מעוררים אך ורק אם ישראל ביניהם הם באחדות, אבל כשהפירוד שורר ביניהם, אזי אינה עומדת להם זכות אבותם, כי כל מהותם להיות באחדות ושלוש, ובאם מתערער יסוד שלימותם, אזי מתפורר כל בנינם וכל מציאותם בהפסקת יניקת שרשם ומקורם מהאבות הקדושים, כנ"ל.

וזהו בירושלמי סנהדרין (ג, ב) אם ראיתם זכות אבות שמטה, וזכות אמהות שנתמוטטה, לכו והידבקו בחד וכו'. כי על ידי חסד יש שלום ואחדות, ועל ידי זה מחוברים להאבות ויש להם כח האבות, שגם הם היו בהתחברות ואהבה.

כמו שאמרו זוה"ק (ח"ג קל, ז) כל חברייה דלא רחמין אלין לאלין, גרמין דלא ליהך בארץ מישור, ועוד דעבדין פגימו בה (בהתורה), דהא אורייתא רחימו ואחזה וקשוט אית בה, אברהם רחים ליצחק, יצחק לאברהם, מתחבקן דא בדא, יעקב תרוייהו אחידן ביה ברחימו באחזה, יהבין רוחייהו דא בדא חבריא כההוא דוגמא איצטריכו ולא למעבד פגימו.

אש דת - לפורים

(ב) **אם** כן מפורש יוצא מכאן שאפילו הם תלמידי חכמים, בלא אחזה ושלום פוגמים הם בתורה ועבודה, ולכן האבות הם שורש ישראל על ידי אהבת אמת, וחבריא צריכים ללכת בעקבותיהם ולמעבד הכי כמו שהבאנו, כי זהו המהות ויסוד ישראל. ואשר על כן גדול כח השלום, שאין קטרוג באיזה מצב שהם עומדים, כיון שעל כל פנים עומדים במציאות מהותם שאז יש להם זכות אבות, וזכות כלל ישראל אף שעומדים במצב נמוך, שעובדים עבודה זרה ומשתחווים לצלם ח"ו.

כמו שאמרו בספרי (נשא פסקא מז - הוצא לעיל) בפסוק (צמדזר ו, כו) וישם לך שלום, על הפסוק (הושע ד, יז) חבור אפרים עצבים הנח לו, גדול השלום שאפילו ישראל עובדין עבודה זרה ושלום ביניהם וכו', אין השטן נוגע בהם וכו', אבל משנחלקו מה נאמר בהם (שס י, ז) חלק לבם עתה יאשמו, הא גדול השלום... ושנואה מחלוקת.

(ג) **ולכן** התגבר הקטרוג אז בימי מרדכי ואסתר, שהיו אז ישראל בפירוד לבבות, ונקודה עקרית זו תפס המן לקטרוג, ואמר: ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים (אסתר ג, ח), כי כשחלק לבם – עתה יאשמו על שהשתחוו לצלם, כי על ידי הפירוד נפרדים הם מיניקתם ושרשם, ומשום כך חשב המן שלעת כזאת יש הזדמנות לשלוט עליהם ולהאבידם (כמו שהארכנו צה לעיל צמאמר לפרשת שקלים).

ובכדי לבטל את קטרוגו ואשמתו של המן, אמרה וצותה אסתר: לך כנוס את כל היהודים (אסתר ד, ז), כלומר לאחדם ולכנסם, שזוהי הפעולה הנגדית שצריכה להעשות לבטל הקטרוג, כמו שאמרו בשוחר טוב (מזמור כז) ואין את מוצא ימים קשים שהיו להם לישראל ויושבין באפלה, כאותן הימים שהיו בימי המן, שאמר לאחשורוש ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים, כיון שידעה אסתר התחילה אומרת לך כנוס את כל היהודים.

וזהו: נקהלו ועמוד על נפשם (שס ט, ז), על ידי ההתקהלות וההתרבות – שבו לשורש נשמתם, שהוא בחינת כנסת ישראל המאגדת כולם יחד. וזהו: 'ועמוד', לשון יחיד, כאיש אחד בלב אחד. וזהו שיש פסיק אחר נקהלו, להדגיש זאת.

(ד) **ומזה** רואים סגולת וכוח האחדות בישראל, שהוא גדול לאין שיעור וערוך, כי על ידי זה נשתתק הקטרוג שנתעורר בזה שהשתחוו לצלם, כמו שהבאנו שבכינוס ואחדות אז אין שליטה להרע כל עיקר. כמו שהבאנו מהפסוק (ישעיה ג, ח) קרוב מצדיקי מי יריב אתי, נעמדה יחד [באחדות] מי בעל משפטי יגש אלי.

אש דת - לפורים

אות ג

ענין גם פורים על ידי אחדות ומסירות נפש

(א) והיה כל הענין של שני הגואלים מרדכי ואסתר, בדבר מסירות נפש ואחדות ישראל, שזה הוא התיקון לכלל ישראל, ובזה היתה התגלות הנס. כי מה שמרדכי הצדיק לא רצה להשתחוות להמן, היה משום קידוש השם במסירות נפש. וכמו שאמרו באסתר רבה (ו, ז) (ז) למה נקרא שמו יהודי, והלא ימיני הוא, לפי שייחד שמו של הקב"ה כנגד כל באי עולם, הדא הוא דכתיב (אסתר ג, ז) לא יכרע ולא ישתחוה, וכי קנתרן היה ועובר על גזירת המלך, אלא כשצוה אחשורוש להשתחוות להמן חקק עבודה כוכבים על לבו ונתכוון כדי שישתחוו לעבודה כוכבים.

וכן הוא בתוספות סנהדרין (סא, ז - ד"ה רנא) ואם תאמר לרבא אמאי לא השתחוה מרדכי להמן. ויש לומר כדאמר במדרש שהיו צלמים על לבו, אי נמי משום קידוש השם, כדאמרינן בירושלמי דשביעית (י, ז) כגון פפוס ולוליינוס אחים, שנתן להם מים בזכוכית צבועה ולא קיבלו.

(ב) ואמר מרדכי לאסתר המלכה: אל תדמי בנפשך להמלט בית המלך מכל היהודים, כי אם החרש תחרישי בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות (אסתר ד, יגד). והיינו שגם אסתר היתה מוכנה למסור נפשה עבור כלל ישראל, אלא שחשבה שביני וביני ינצלו ישראל, משום שעשתה השואה דמיון מנפשה – מעצמה, כשם שנפש שלה טובה היא, כך הם נפשות כלל ישראל.

וזהו שאמר לה: אל תדמי בנפשך, אל תעשי דמיון בין נפש שלך לשלהם, ואם נזדמן לך מצוה זו של מסירות נפש עבור כלל ישראל, אל תזניחי אותה, כי זה יגרום: שאת ובית אביך תאבדו, היינו כי זקינה שאול לא קיים מחיית עמלק, כמו שאמרו ביומא (כז, א), והיה התיקון לזה על ידי אסתר, וזה שאמר לה שאם לא תעמדי במסירות נפש נגד זרעו של עמלק, אזי: את ובית אביך תאבדו.

(ג) והיתה תשובת אסתר כי היות שהקטרוג הוא בעיקרו מחמת הפירוד, צריך להיות התיקון מעין החטא, כמשקל נגד הקטרוג, ולכן: 'לך כנוס את כל היהודים' וגו' (אסתר ד, טז), שרמזה לו על בחינת האחדות כנ"ל, ואמרה: 'צומו עלי', היינו שהם יכוונו על הצלת נפשי, על מה שאני מסכנת עצמי והולכת בלי קריאה והזמנה.

'וגם אני ונערותי אצום כן' – בכוונה זו, היינו שנכוין על הצלת נפשם הם, ואם כן יהיה הצום מכוון לאחדות ישראל, היפך הקיטרוג. ועל כן אמרה בלשון: גם אני ונערותי אצום, והיה צריך לומר: גם אני ונערותי נצום. אלא כי רק היא יכולה לכוון שהצום יהיה לאחדות ישראל, ולא נערותיה, ולכן אמרה 'אצום' בלשון יחיד.

(ד) וזה שאמרה אסתר: 'ובכן' אבוא אל המלך אשר לא כדת. ובאסתר רבה (ג, י) כל מקום שנאמר [במגילה] 'למלך' סתם, משמש קודש וחול. כי על ידי

אש דת - לפורים

האחדות אבוא ואפעל אצל מלכו של עולם אפילו 'שלא כדת', רצה לומר אף על פי שאינם ראויים לכך, וכנ"ל.

ותראה דלשון 'ובכן' נופל על ענין אחדות ותקיפות, כמו בתפילת ראש השנה שאומרים (נתפילת העמידה) ויעשו כולם אגודה אחת, אומרים אחר כך: 'ובכן' (עיין טור אורח חיים סימן תקפד וצ"ח יוסף ס"ט). וכן בשבת כשאומרים: ובמקהלות רבבות עמך בית ישראל [היינו אחדות], אומרים אחר כך: 'ובכן' ישתבח.

וכן הוא כאן דאחרי שציוותה אסתר: לך כנוס וכו' וצומו עלי, והיא תמסור נפשה עליהם, כמו שאמרו בשמות רבה (ל, ד) אסתר נתנה נפשה על ישראל, ונקראו על שמה, שנאמר (אסתר ד, ח) ולבקש מלפניו על 'עמה'. והם כווננו עליה בתעניתם, הרי שהיה כאן מסירות נפש ואחדות, על כן נופל הלשון 'ובכן' לשון תקיפות, כי אז מתבטל הקטרוג, כנ"ל.

(ה) **וזהו** אמרם במגילה (יג, א - ה"ל) הם לא עשו אלא לפנים, אף הקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים, והיינו דכתיב (איכה ג, ג) כי לא ענה מלבו. כי אחרי שאנו רואים שנעשה איחוד וקירוב הלבבות, זהו ההוכחה הברורה כי מה שעבדו עבודה זרה, לא היה זה מתוך פנימיותם אלא לפנים, וזה הענין שבשלום אף בעובדי עבודה זרה אין קטרוג שולט, כנ"ל.

אות ד

אסתר ושרה בהשתוות המספר שבע ועשרים ומאה

(א) **איתא** בבראשית רבה (נח, ג) רבי עקיבא היה יושב ודורש והצבור מתנמנם, בקש לעוררן אמר מה ראתה אסתר שתמלוך על שבע ועשרים ומאה מדינה, אלא תבא אסתר שהיתה בת בתה של שרה שחיתה ק' וכו' וז', ותמלוך על ק' וכו' וז' מדינות. וצריך ביאור הדמיון וההשוואה זה לזה.

והענין הוא, כי מיתת שרה היתה פתאומית, וכמו שביארו חז"ל (צפרכי דרזי אליעזר פרק לז) שהשטן הבעיתה באומרו שיצחק בנה כמעט שנשחט, ומפאת זה פרחת נשמתה.

(ב) **ופנימיות** הדברים תבין עם דברי ספר עבודת ישראל (פרשת חיי שרה) וזה לשונו שם: ותמת שרה בקרית ארבע (בראשית כג, ג), איתא שבישר השטן את שרה שנעקד יצחק בנה, וכמעט שנשחט, ופרחה נשמתה. וצריך הענין ביאור, הלא הצדיקים כל רצונם וחיותם לעשות רצון קונם ומוסרים נפשם ומאודם ויוצאי חלציהם בעבור כבודו ית"ש, ואיך יתכן לומר על שרה אמנו הצדקת, אשר היה אברהם אבינו טפל לה בנביאות (שמות כג, א, א), שכשמעה מעקידת יצחק פרחת נשמתה בחרדה ובהלה, כדרך פשוטי בני אדם אשר כל חיותם לגדל זרע ולהרבות הון, ובפירוד הבנים או הממון כמעט ימותו.

אמנם לא כן שרה אמנו חלילה לה, רק נוכל לומר כי בשמעה מעשה העקידה שעוקד אברהם את יצחק בנה לעולה לה, והבינה בקדושתה שנעשה על

אש דת - לפורים

ידי זה יחוד גדול וקדוש, והמקום ההוא היה רחוק ממנה ללכת שמה להתדבק עם אב ובנו בקדושת היחוד, לכן על כל פנים מרחוק מסרה נפשה באהבה ובטהרה להפרד מעולם הזה בעת רצון ושעה קדושה כזאת, והקב"ה הסכים על ידה, ויצאה נפשה בקדושה בשעה זאת, וזה נרמז ותמת שרה 'בקרית ארבע', רומז מקום הקריה שמתה היה על פי ארבע, שהם ד' אותיות אדנ"י שבהם כוונת מסירת נפשות, וקבלת עול מלכות שמים.

ובדומה לזה איתא בזוהר חדש (קט, ז) וזה לשונו: ותמת שרה בקרית ארבע, דא קריאת שמע (קרית - קריאת), דלא מיתת האי צדקת על ידי נחש (הס"מ מלאך המות), אלא נפקת רוחא דילה בקרית שמע בארבע אתוון, היא חברון, חבורא דנשמתא דילה היא שכינתא, דאיהי קרית ארבע, ארבע אתוון דשמא קדישא דאינון י' - ה', ה' - אלקינו, ו' - ה', ה' - אחד. הרי מכאן הדבר מבורר כי מיתתה של שרה היתה מתוך מסירות נפש ממש, לכבוד שמו יתברך.

ג) וכן הוא הענין כאן, כי רבי עקיבא היה יושב ודורש לפני הציבור איך שכל אחד ואחד צריך למסור נפשו לה' לכבוד שמו ית"ש, או למסור נפשו בעד הצלת ישראל שזהו גם כן ענין קידוש שמים, כדוגמת אסתר שמסרה נפשה עבור כלל ישראל כמו שכתבנו. והוא על דרך אמרם בשוחר טוב (מזמור כז - דפוס וילנא) ואתה קדוש יושב תהלות ישראל (תהלים כז, ד), רבי שמואל בר' חנינא אמר כל קילום וקילום שישאל מקלסין להקב"ה, כבודו יושב ביניהם, שנאמר ואתה קדוש יושב תהלות ישראל, אמרה אסתר אם אין אתה עונה אותנו הם מאבדין אותנו, ומה אני מקיים ואתה קדוש יושב תהלות ישראל, ואם תושיענו מתקיים בנו ואתה קדוש יושב תהלות ישראל, ע"כ. וכמו שנאמר (יהושע ז, ט) והכריתו את שמינו ומה תעשה לשמך הגדול.

ד) ובכן זהו ההשואה שבין שרה לאסתר, ענין המסירות נפש עבור כבוד שמו יתברך, שהיתה אצל שתיהם. וכן דרש רבי עקיבא משומעיו שימסרו נפשם לה' ולכבוד ישראל, והרגיש שהם מתנמנמים ואינם שמים לב לדבריו, ובקש לעוררם ולהראות להם דבר ברור, הביא ענין שרה ואסתר, כי שרה מסרה נפשה לה' וחיתה קב"ז שנה ונפטרה ברצון עז לשם כבוד שמו, וכן אסתר שמסרה עצמה על כבוד ישראל וכל ישראל נקראו על שמה (כ"ל שמות רכז ל, ד), ומשום כך מלכה על קב"ז מדינות.

ה) ואף ששרה מסרה נפשה בפועל, ובאסתר היה רק רצון והכנה, בכל זאת שניהם שוים, כמו שכתוב בספר חסידים (סימן רכז) בזה הלשון: הרבה יהודים נהרגו בשעת הגזירה והרבה גמרו [בלבם] ליהרג ונצלו, וראה יהודי אחד שמו ר' שבתי שלום בחלום... אמר ר' שבתאי ההרוג, כל אותם שגמרו בלבם ליהרג על קידוש ה', חלקם עמנו בגן עדן. ועל כן אסתר שהיתה נכונה למסירות נפש, נחשב כמסירות נפש בפועל כמו בשרה.

אש דת - לפורים

מאמר שני אילת השחר

אות א

אסתר מן התורה – ואנכי הסתר אסתיר

א) **במגילה** (טו, ז) איתא שבשעה שנכנסה אסתר אל אחשוורוש אמרה המזמור (תהלים כג, ה) למנצח על אילת השחר אֵלֵי אֵלֵי למה עזבתני וגו'. כי אילת השחר מראה על שחרות וקדרות, כמו שאמרו בשוחר טוב (סוף מזמור יח) שאין לך אפילה יותר גדולה, מאותה שעה הסמוכה לבוקר. והיינו שזה מרמז על זמן שיש הסתר פנים וחשכיות בישראל.

וכמו שאמרו בזה"ק ויקרא (ח"ג כה, ז) למנצח על אילת השחר, דא כנסת ישראל, אילת השחר, שירתא דכנסת ישראל דקאמרי בגלותא אֵלֵי אֵלֵי למה עזבתני. ובזה"ק חדש (ו, ה) וזהו שאמר דוד המלך ע"ה, למנצח על אילת השחר, אילת השחר, אילת הבוקר הוה ליה למימר. אלא על אילת וחוזק דשחרותא דישראל, כמה דאמר (תהלים פח, ה) כגבר אין איל, בההוא שעתא יזעקון בני ישראל וימרון אֵלֵי אֵלֵי למה עזבתני, מגו עקתהון, לבתר מה כתיב (תהלים ל, יז) פתחת שקי ותאזרני שמחה.

ו**ברעיא** מהימנא פנחס (ח"ג רמג, ה) פתח דוד למנצח על אילת השחר, דביה ייתי מארי נצחן קרבייא, ובגין דנצח ויהוד תרין שחרין, אוקמוה במתניתין (נרכות ב, ב) מאימתי קורין את שמע בשחרין, ולא אמר בשחר, אלא בשחרין תרין, ותריין משיחין יתערון לגבייהו, משיח בן דוד וכו', משיח בן אפרים.

ב) **ובגמרא** יומא (כט, ה) אמר רב אסי למה נמשלה אסתר לשחר, לומר לך מה שחר סוף כל הלילה, ואף אסתר סוף כל הניסים. וזה שאמרו כאן: סוף כל הניסים, בא לידי ביאור, כי הנם שהיה על ידי אסתר היה בהסתרה, שהיה נראה בדרך הטבע, ושלכן לא כתוב שם הוי"ה ושאר שמות הקדושים במגילת אסתר. ואמרו בגמרא חולין (קלט, ז) אסתר מן התורה מנין, ואנכי הסתר אסתיר (דברים לא, יח). שעל ידי נם אסתר בא לידי גילוי הדבר, שגם בתוך ההסתר פנים והחשכות, יש הנהגה עליונה בלתי נגלית, ופועלת לטובת ישראל. ואף שהיה הנם בטבע, עם כל זה היו הכל מבינים ומכירים שבא על ידי השגחת ה' המיוחדת לישראל. וכמו שאמרו במגילה (יא, ה) על הפסוק (תהלים לא, ג) זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו, אימתי ראו בימי מרדכי ואסתר, ולכן קרא לנם פורים סוף כל הניסים, אבל באמת יש הרבה ניסים בהסתר.

ג) **ובקדושת** לוי (קדוש ראשונה לפורים), ובאורח לחיים (פרשת כי תשא ד"ה והתחנן) בשם הרבי ר' דוב בער זצ"ל, שעל כן נקראת אסתר, כמו אתה סתר (תהלים לז, ז), שהנם היה מלובש בטבעיות.

אש דת - לפורים

ובקדושת לוי פרשת בשלח (ד"ה כמוז זאת) יש שהקב"ה עושה ניסים אשר הם למעלה מהטבע, כמו יציאת מצרים ובקיעת ים סוף, ויש שהקב"ה הוא עושה הנם בהטבע, כמו בנם מרדכי ואסתר, שהנם היה בטבע וכו'. וזה שכתוב (שמות יז, ט) וצא הלחם בעמלק, ומלחמה מורה על הטבע כדי להכניע אותו בהטבע וכו', שהנם אשר היה עם עמלק היה בטבע. והנה תורה שבכתב מרמז על למעלה מהטבע, ותורה שבעל פה מרמז על הטבע וכו', והנה בכאן שנתקן הטבע בהנם דמרדכי ואסתר, אז התחיל לצמוח כתיבת תורה שבעל פה וכו'.

ושם (נקדשה ראשונה לפורים) וזהו תורף דבריו: רש"י (שנת פת, א) פירש: דהדר קיבלו בימי אחשורוש – מאהבת הנם. למה היה זה הנם של מרדכי ואסתר חביב עליהם מכל הניסים... שאמרו במגילה (יא, א) ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו (תהלים לח, ג), אימתי... בימי מרדכי ואסתר... והלא היה ניסים יותר מימי מרדכי ואסתר, כגון קריעת ים סוף... וזה פירוש ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו... כי אפסי ארץ, מורה על לשון חזק הטבעים, כי אפסי, לשון חזק. וארץ, מורה על הטבעים, ואמרו חז"ל זה היה בימי מרדכי ואסתר... כיון שהנם היה בטבעים אשר בה מלכותו מכוסה, לכן הוא נס גדול. שרואים שמלכותו בכל משלה (תהלים קג, יט).

אות ב

הדור קבלה בימי אחשורוש

(א) **הענין** העקרי שהיה אז בימי מרדכי ואסתר, הוא מה שקבלו ישראל את עול התורה ברצון. וזה לשון חז"ל שבת (פח, א) על מה שאמר הכתוב (שמות יט, יז) ויתיצבו בתחתית ההר, מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם, אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא, אמר רבא אף על פי כן הדור קבלה בימי אחשורוש דכתיב (אסתר ט, כז) קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר.

(ב) **היוצא** מזה כי קבלת התורה היתה בכפיה, אבל זאת היתה רק בהתגלות, כי הלא עוד מקודם קבלת התורה אמרו נעשה ונשמע מרצונם הטוב, אם כן קבלו כל התורה מרצון. ואחר כך אף שהיתה קבלת התורה בכפיה, אין זה באמת כפיה ואונם, רק בהתגלות ובחיצוניות, אבל בפנימיותם היה רצון חזק כל כך, עד שהקדימו נעשה לנשמע (שמות כד, ז). וכבר הבאנו (לעיל עמ"ק) מהרמב"ם הלכות גירושין (פ"ג ה"כ) בענין כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, שבאם הכפיה הוא לקיים התורה אין זה נקרא אונם.

(ג) **וכן** הוא בכלל ישראל שבפנימיותם הם טוב בעצם, יען כי קבלו את הטוב משרשם הטוב שהם האבות, והרע אצלם הוא במקרה. וכמו שאמרו בברכות (ח, א) בפשיטות: רצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב שאור שבעיסה. כי בישראל יש

אש דת - לפורים

תוקף היצר הרע יותר, כמו שאמרו בסוכה (נז, ב) על הפסוק (ויאל ז, כ) ועלה באשו ותעל צחנתו, שמניח אומות העולם ומתגרה בישראל.

וזהו מה שאמרו בריש עבודה זרה (ז, ז), שלעתיד לבא יאמרו אומות העולם: כלום כפית עלינו ההר כגיגית ולא קבלנוה, כמו שעשית לישראל. ולא מצאנו שם בגמרא תשובה על שאלה זו. רק במדרש תנחומא (פרשת שופטים ט) מבואר התשובה: שישראל אמרו מתחילה נעשה ונשמע.

והכונה כנ"ל, שעל ידי נעשה ונשמע, מוכח שבישראל גם הכפיה כרצון, בעבור פנימיות הלב שהוא טוב בעצם כמו שאמרנו. ולא כן באומות העולם, שהרע הוא בעצמיותם, הרי אם היו מקבלים תורה על ידי כפייה, הוי זה כאונם גמור ואין זה נחשב לכלום.

כי מהותה של הכפיה, שהיא מתשת ומבטלת את הכוח החיצוני, אשר מפריע ועומד כנגד לעשות רצונו של מקום, וכשהוסרה הקליפה נתגלה התוך, פנימיות ישראל כמו שכתבנו.

נמצא שכל ענין כפית ההר כגיגית לא מיחשב כאונם, אך היות ובגילוי היתה כפיה, נראה שיש איזה חסרון ופגם כאן, וכדבר שאין בה מן השלימות הרצויה. ותוקן הדבר בזמן מרדכי ואסתר דקבלוה אז ברצון, וקיימו מה שקבלו כבר. רצה לומר שבמעמד הר סיני היה הרצון בהעלם, ועכשיו היה הרצון בגלוי.

(ד) **ולפי** כל זה יתיישב קושית התוספות (שם נשנת פח, א ד"ס אמר) וזה לשונו: תימה לר"י דבמגילה (ז, ב) גבי אסתר ברוח הקודש נאמרה, אמר רב יהודה אמר שמואל אי הואי התם, הוה אמינא להו דידי עדיפא מדידהו, קיימו וקבלו היהודים (אסתר ט, כז), קיימו למעלה מה שקבלו למטה, ואמר רבא כולוהו אית להו פירכא לבר משמואל דלית ליה פירכא. והשתא דשמואל נמי אית ליה פירכא דרבא גופא מוקי האי קרא לדרשא אחריתי. ובפרק קמא דחגיגה (י, א) גבי היתר נדרים פורחים באויר, קאמר כולוהו אית להו פירכא, וחשיב פירכא הא דצריך קרא לדרשא אחריתי, עכ"ל. והיינו דאיך נלמד שתי הדרשות של קיימו מה שקבלו כבר, וכן קיימו למעלה מה שקבלו למטה, מפסוק אחד של קיימו וקבלו.

ולפי כל מה שנתבאר לעיל אפשר לומר שזו דרשה אחת, כי על ידי הקבלה שקבלו ישראל עתה בזמן מרדכי ואסתר, הוה בזה הוכחה וגלוי מילתא למפרע שגם קבלתם בהר סיני היה לרצון, רק אז היה הרצון בהעלם וכאן בגילוי, נמצא שבזה הוי שתי הדרשות דרשה אחת, קיימו מה שקבלו כבר, ושעל ידי כן קיימו למעלה מה שקיבלו למטה, שבזה הוסרו כל הפקפוקים והתלונות על קבלת התורה שהיה בסיני בכפיה, וזהו קיימו למעלה מה שקבלו למטה, על ידי מה שקיימו מה שקבלו כבר, ומתיישב בזה קושית התוספות.

אש דת - לפורים

אות ג

פורים כפורים, כיום הכיפורים

(א) והיה ענין של: 'הדור קבלוה', מעין יום הכיפורים שנתנו בו לוחות האחרונות, כן בפורים בקבלה השניה הוא בדוגמא של יום כיפור. ואיתא במשנה תענית (ד, ח) על הפסוק (שיר השירים ג, יא) צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו, ביום חתונתו – זה מתן תורה, וביום שמחת לבו – זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו. ופירש רש"י (תענית כו, ז) זה מתן תורה – יום הכיפורים שנתנו בו לוחות האחרונות. ובאופן כזה היה: ההדור קבלוה, כמו שכתבנו.

(ב) ולפי זה נבין מה שאמרו במדרש משלי (ט) שכל המועדים יהיו בטלים, וימי הפורים לא יהיו נבטלין לעולם, שנאמר (אסתר ט, כח) וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וגו'. ועוד שם: אף ימי הכיפורים אינן בטלין לעולם וכו'. ומשתנה פורים ליום הכיפורים, לענין זה שאין להם בטילה עולמית.

ומה שאמרו: בטילים, אין הכונה על התבטלות גמורה, אלא הוא על דרך מאמרם ז"ל בברכות (יז, ז) גבי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח, והלא כבר נאמר (ירמיה כג, ח-ז) הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם, אמרו לו, לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכיות עיקר, ויציאת מצרים טפל לו.

וכן הוא בנידון דידן, שלא יהיו מצות שמירת המועדים בטלה. אלא שלא יהיו תופסים החשיבות כמו שהיו מקדמת דנא, שעיקרם היה בנוי על יציאת מצרים, כמו פסח שבועות וסוכות, ולעתיד הרי היציאה מכל המלכיות גדולה מזה. אבל פורים שהיא לא בנויה על תוכן של יציאת מצרים, אלא עומדת על ענין של מחית עמלק וקבלת התורה מחדש, תשאר על עמדתה וחשיבותה הקודמת, כמו יום הכיפורים שאינו עומד על ענין יציאת מצרים, אלא על ענין של יום שנתנו בו לוחות האחרונות, ושנתייחד למחילה ולסליחה כמו שכתבנו, והוא לחוקת עולם לדורותיכם.

(ג) וזה שאמרו בתיקוני זוהר (מ, ז) פורים אתקריאת על שם יום הכפורים. והשווה את פורים ליום הכיפורים, דכמו שפורים הוא בחינת תורה שבעל פה, כך יום הכיפורים יום שנתנו בו לוחות האחרונות, כנ"ל.

(ד) וכן יש השתוות בין פורים ליום הכיפורים בענין הגורלות, שפורים הוא על שם הפור (אסתר ט, כו), וכן יש גורלות ביום הכיפורים, וההבחן בזה הוא כי ענין הגורל הוא מבלי שום טעם, ובנידון דידן הוא כי גם עם ישראל נושעים מבלי שום טעם אף שאינם זכאים לכך, וכך היה ביציאת מצרים שהיה בקטרוג, הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, וכך היה הקטרוג בפורים מפני שהשתחו

אש דת - לפורים

לצלם, וכמו שבפורים נתבטל הקטרוג של המן מבני בניו של עמלק, כך ביום הכיפורים מתבטל הקטרוג של השטן, ומודה ואומר יש לך עם כמלאכים (כמו שאמר צפרקי דרני אליעזר פרק מו). ושמן ועשו ועמלק הם בחינה אחת, כמו שכתבנו במאמר מחית עמלק.

ה) ובפסיקתא דרב כהנא (ג, ה) ויחלוש יהושע (שמות יז, יג), רבותינו אמרו הפיל עליהן גורלות, כמה דאמר שבת (קמח, ז) ומטילין חלשים על הקדשים ביום טוב, ארבעה שמות נקרא לגורל: חלש, פור, גורל, חבל, ובכולם לקו בני עשיו, בחלש לקה עמלק, שנאמר ויחלוש יהושע. בגורל ובפור לקה המן, שנאמר (אסתר ג, ז) הפיל פור הוא הגורל לפני המן, בחבל עתיד ללקות אדום, שנאמר (יוסע יג, יג) חבלי יולדה יבאו לו, לכך נאמר ויחלוש יהושע את עמלק. ובזוה"ק בשלח (ח"ז סו, ה) ויחלוש יהושע, ויהרוג מבעיא ליה, אלא ויחלש כמה דאתמר (ישעיה יד, יז) חולש על גוים. ועל כן נקרא הפורים על שם הגורל.

ו) ובזה יובן למה קראו: פורים על שם הפור, שהוא הצרה, ולא על שם הנם כדמיון יתר המועדים, פסח על שם שפסח (ירושלמי פסחים ט, א), וסוכות על שם: כי בסוכות הושבתי (ויקרא כג, מג), אלא כי הגורל הוא עיקר הנם, כי הוא מראה שאף בלא טעם ואף שאינם זכאים לכך, שהיה הקטרוג גדול על חטא עבודה זרה, שלכן ירה המן על ישראל בגורל, כי רצה להכריע אז לצד הרע, יען כי מדת הדין היתה מתוחה כמו שאמרו במדרש (אסתר רבה ז, יג), ואף על פי כן פור המן נהפך לפורנו (צרכת אשר היי), ולכן נקרא הנם על שם הפור.

ז) ואז הובלט חשיבותם של ישראל, שאהבת הקב"ה לישראל היא אהבה טבעית שאינה תלויה בדבר, כמו שאמרו בספרי (פרשת האזינו פסקא שיז) יעקב 'חבל' נחלתו (דברים לז, ט), אין חבל אלא גורל, שנאמר (תהלים טז, ו) חבלים נפלו לי בנעימים. והיינו אף שהאהבה גוברת בכשרון מעשינו, אבל צריך להיות אהבה בלי טעם כדי שהאהבה לא תתבטל גם בגדול הקטרוג עלינו. וכן השנאה לעשיו ועמלק, שנאה מבלי טעם ומבלי הסתכלות והתחשבות במעשיהם, כמו שנאמר במלאכי (א, ז) ואמרתם כמה אהבתנו הלא אח עשיו ליעקב ואוהב את יעקב ואת עשיו שנאתי.

אות ד

והימים האלה נזכרים ונעשים

א) ולפי כל הנ"ל, זהו מה שאמרו במגילה (ז, ז) מיחייב איניש וכו', עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. ומרומז בזה שידע שהאהבה לישראל היא עצמית ומציאותית בלתי תלויה, וכן אותו דבר השנאה לעמלק – מבלי התחשב על המעשים. שזה מראה ענין הפור כמו שכתבנו.

וזוהו בפיוט 'אשר הניא' שאומרים בפורים: פיהם פתחו כל יושבי תבל, כי פור המן נהפך לפורנו. כמו שנאמר (אסתר ט, א) ונהפוך הוא אשר ישלמו היהודים המה בשונאיהם. פירוש כי יושבי תבל נתפעלו עד מאד מה שפור המן נתהפך

אש דת - לפורים

לפורנו, ושם באסתר (פס' כג) והחודש אשר נהפך להם מיוגון לשמחה ומאבל ליום טוב.

(ב) ויש לומר על מה שאמר הכתוב: מאבל ליום טוב. על דרך מה שאמרו בבראשית רבה (ד, ו) למה אין כתיב בשני כי טוב וכו', שבו נברא מחלוקת, שנאמר (צראשית א, ו) ויהי מבדיל בין מים למים, אמר רב טביומי אם מחלוקת שהיא לתקונו של עולם ולישובו אין בה כי טוב, מחלוקת שהיא לערבובו על אחת כמה וכמה.

ולפי כל המורם מהענין לעיל, שכל ענין פורים סובב והולך על האחדות, שהמן קטרג באמרו: ישנו עם אחד מפוזר ומפורד (אסתר ג, ח), ואסתר תפשה את נקודת האחדות וצוחה למרדכי: 'לך כנוס את כל היהודים' (שם ד, טז), לכן נאמר: 'אשר נהפך וגו' מאבל ליום טוב', על ידי האחדות והשלום יש 'טוב', כמו שכתבנו. וזהו שהסיום במגלת אסתר (י, ג) הוא: כי מרדכי היהודי וגו' דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו, וברש"י (שם) לכל זרעו – מוסב על עמו לכל זרע עמו. ובאבן עזרא (שם) דורש טוב לעמו – די לו שיעשה טוב לאשר ידרשנו מעמו, והנה הוא היה דורש לעשות טוב.

ולכן נאמר (שם ט, לא) לקיים את ימי הפורים, ולעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים (שם פס' כג). כי היות והנם היה על ידי האחדות והשלום, לכן צריכים להבליט זאת על ידי משלוח מנות איש לרעהו, להרבות אהבה ואחווה ושלום ורעות ומתנות לאביונים, צדקה כמו שאמרו באבות (ג, ז) מרבה צדקה מרבה שלום, שנאמר (ישעיה לז, יז) והיה מעשה הצדקה שלום.

ג) ונבאר את המאמר (מגילה ז, ב) מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע, על דרך אחר. הנה הבאנו לעיל כי הנם של פורים היה בהסתרה, שהיה נראה בדרך הטבע. וזהו הנ"ל מחולין (קלט, ב) אסתר מן התורה מנין, ואנכי הסתר אסתיר (דברים לא, יח). ומרמז שההסתר עדיין נמשך, ומאז היו הנסים בהסתר פנים, ובזה ביארנו מה שאמרו ביומא (כט, א) אסתר סוף כל הנסים. משום שאף שהיה הנם מלוכש בטבעיות, הכירו כולם את יד ה' הגדולה אשר עשתה כל אלה. וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלוקינו (תהלים נח, ג), אימתי ראו בזמן מרדכי ואסתר (מגילה יא, א), אבל באמת יש הרבה ניסים בכל הזמנים ובכל התקופות בהסתרה.

ד) והנה היות ועדיין ההסתר שולט, הרי לא היה אז בנס פורים מחיית עמלק באופן גמור, רק ישועה ארעית, כי ענין מחיית עמלק צריך להיות למחותו כליל, ולהיות הגאולה השלימה. ומטעם זה לא נזכר השם במגילת אסתר להורות, כי עדיין: אין השם שלם ואין הכסא שלם, עד שימחה שמו של עמלק כליל.

ואמנם ביטול קליפת עמלק מתעורר בכל שנה ושנה, ולכן נאמר (אסתר ט, כח) והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור וגו' וזכרם לא יסוף מזרעם. שהוא דמיון של מחיית עמלק שהציווי הוא לתמיד.

אש דת - לפורים

(ה) **נמצא** שאף על פי שפורים מרמז על מחית עמלק, אבל אז עדיין לא היה בשלימות, ומחכים אנו ליום זה שיהיה השם שלם וכסאו שלם במחית עמלק כליל, ואז לא נצטרך לומר: ארור המן ברוך מרדכי, המראה על הישועה העראית, רק נשמה על ביטול הרע באופן תמידי, על ידי שהשם שלם וכסאו שלם בביטול הסטרא אחרא והטומאה לגמרי.

(ו) **וזהו** מה שאמרו בחולין (קל"ט, ז) המן מן התורה מנין, המן העין (בראשית ג, יא), ומרמזו בזה לחטא עין הדעת, על הס"מ נחש הקדמוני שורש הסטרא אחרא, וזה היה המן שהתלבש בו הס"מ, ושעל כן נרמז בפסוק: המן העין. ובזהר חדש (ק, ז) ודאי המן דוגמא דס"מ הוה ליה דביה אתלבש, ועשרה כתרין תתאין אתלבשו בעשר בנוי.

ובפרי עין חיים (שער הפורים פרק ו) נ"ד פעמים נאמר המן במגילה, וכן יש נ"ד אותיות בעשרת בני המן וכו', וזה סוד וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי (בראשית טו, יד), זה סוד הצילני נא מיד אחי (שם לז, יג), מיד גימטריא דן, וראשי תיבות **המן**.

בי המלחמה של הס"מ הנחש הקדמוני נמשכת בכל זמן בלבוש אחר, פעם בדמות עשיו, פעם בדמות עמלק – המן ואדום, עד עת קץ הימים, שאז רוח הטומאה תעבור מן הארץ, ואז תהיה הגאולה השלימה בתיקון עולם במלכות שדי.

וזהו מה שאמרו: מיחייב איניש לבסומי בפוריא, עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. והכוונה הוא על דרך מה שאמרו בשיר השירים רבה (א, ד, ל) נגילה ונשמחה בך (שיר השירים א, ד), רבי אבין פתח (תהלים קיט, כד) זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, אמר רבי אבין אין אנו יודעים במה לשמוח אם ביום, אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בך בהקב"ה, בך בישועתך בך בתורתך בך ביראתך, אמר רב יצחק בך בכ"ב אותיות שכתבת לנו בתורה, בי"ת שנים, כ"ף עשרים, הרי בך. ומזה שהשמחה העיקרית הוא דוקא בהקב"ה ובתורה הקדושה.

(ז) **ובימים** אלו שנזכרים ונעשים לעורר ענין ביטול קליפת עמלק, על ידי השמחה של פורים, צריכים להמשיך ענין מחית עמלק בכללותו, עד שיהא השם שלם והכסא שלם, ושיתקיים אז נגילה ונשמחה בך, 'בך' דייקא לא שמחה של היום, אלא בך בהקב"ה.

וזהו: עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, שהשמחה ביין צריכה להיות מכוון לזה, על ידי אי הבלטת הנס הארעי של: ארור המן וברוך מרדכי, רק בהמשכת האורה לביטול עמלק כליל, שזה יהיה בגאולה השלימה.

וזהו שאמרו במדרש תנחומא (סוף כי תלא יא) ובפסיקתא דרב כהנא (ג, טז) על הפסוק (שמות יז, טז) מלחמה לה' בעמלק מדור דור, מדור דור, רבי אליעזר אומר מדורו של משה עד דורו של שמואל, ורבי יהושע אומר מדורו של שמואל עד דורו של מרדכי ואסתר, ורבי יוסי אומר מדורו של מרדכי ואסתר עד מלך המשיח.